

‘Ik moest het verdriet oplossen’

Documentairemaker Sunny Bergman (50) – bekend van documentaires als *Zwart als roet*, *Samenzwevers* en *Sletvrees* – schreef het boek *Mijn nazi-opa*. Over die grootvader komen we niet veel te weten. Het boek is vooral de beschrijving van een zoektocht naar antwoorden op de vraag hoe het verleden doorwerkt in het heden.

TEKST RICK BLOM
FOTOGRAFIE ANP

Sunny Bergman heeft haar grootvader nooit gekend: haar vader Richard is verwekt in Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog door een man die zijn zoon niet erkende. Haar grootmoeder liet haar 2-jarige zoontje vervolgens achter bij familie. In haar boek wil Bergman het verleden van haar grootvader onderzoeken. Wie was die man? Hoe werkte het trauma van haar in de steek gelaten vader op haar door? En: welk effect heeft het verleden van voorouders op iemands leven?

Je wilde dit boek al eerder schrijven, maar je stelde het uit.

‘Ik weet niet meer wanneer ik het verhaal over mijn opa en mijn grootmoeder hoorde. Ik weet wel dat ik er twintig jaar geleden al met mijn vader over fantaseerde om uit te zoeken wat er nou was gebeurd. Mijn stiefmoeder sprak daar toen haar veto over uit. Het leek haar dat mijn

halfbroertje en -zusje, die toen nog op school zaten, met dit verhaal gepest konden worden. Mijn oma leefde toen ook nog. Ook voor haar zou dit verhaal te belastend zijn. Toen ik later met mijn Twentse familie sprak, waren ze bang dat ik haar in een kwaad daglicht zou stellen.’

Door dat naziverleden?

‘Ik weet eigenlijk niet precies hoe ze dat bedoelden. Al werd mijn vader vroeger door zijn broertjes soms het moffenkind genoemd, mijn ouders voedden ons niet op met een soort schaamte over dat verleden. Ik was pas volwassen toen ik erachter kwam. Het verhaal intrigeerde me vooral. Ik was nieuwsgierig naar die Duitse grootvader. Wie was hij? Kan ik in meer grijstinten over hem nadenken dan hem alleen maar zien als een foute man? Kan ik dichterbij hem komen? En ik wilde vooral weten in hoeverre het trauma van mijn vader van generatie op generatie is doorgegeven.’

En?

‘Net als elk ander mens heb ik mijn hang-ups en problemen. Het is moeilijk om te pinpointen waar welk issue vandaan komt. Ik vroeg me wel altijd af waarom het zo was dat ik een partner had uitgekozen met eenzelfde trauma als mijn vader. Zowel hij als mijn vriend was in de steek gelaten door hun moeder. Daarvoor had ik ook een partner die was opgegroeid zonder zijn biologische moeder. Mijn keuze voor dat soort mannen is curieus, dat had ik wel door.’

Als zo'n trauma op jou doorwerkte, dan had die het meeste impact in de eerste vormende jaren van je leven. Vertel: hoe was je jeugd?

‘We woonden in een alternatieve omgeving. Mijn vader zat bij Provo en was altijd heel relaxed. Mijn moeder was emotioneel meer *up and down* en bezig met zelfontplooiing. Na de scheiding van mijn ouders vertrok ik met mijn moeder en broertje eerst naar Friesland en daarna woonden we op een woonboot aan de Vecht. We waren volkomen anders dan de mensen uit het dorp daar. Die vonden ons raar. We werden gepest. Ze zeiden dat we stonken, terwijl we gewoon een beetje vaag roken naar de dieseldampen van het schip waarop we woonden.’

Welke verwachtingen hadden je ouders van je?

‘Mijn moeder vond het belangrijk om over mijn gevoel te praten. We deden aan droomanalyse. Als we wakker werden, gingen we

elkaars dromen analyseren. Dat voelde soms opgedrongen. En ze vertelde me over trauma's uit haar jeugd. Ook zij was in de steek gelaten door haar vader. Dat was traumatisch voor haar en als kind was ik me daar bewust van. Dat was belastend. Mijn moeder was *too much information*. Ik vond haar soms emotioneel incontinent en daar voelde ik weerstand tegen. Ik sloot me ervoor af.’

Je moeder vertelde jou over haar problemen en als kind hoorde je dat aan. De rollen waren omgedraaid.

‘Daarom schrijf ik in mijn boek ook over parentificatie, de dynamiek waarbij de ouder te veel het kind niet het kind laat zijn. Als kind wil je gewoon niet alles weten van je ouders. Al wil ik niet de indruk wekken dat ik een problematische jeugd had. We woonden in de natuur, mijn ouders zijn superleuke mensen en gaven me vooral positieve bevestiging.’

Zijn dat niet twee verhalen die parallel aan elkaar lopen? De idylle van de woonboot en de manier waarop je met die issues werd belast.

‘Dat realiseerde ik me door het schrijven van dit boek ook.’

Door het lezen van je boek kreeg ik het idee dat je ouders in je jeugd vooral met zichzelf bezig waren: de woonboot, de hippietijd, buitenechtelijke relaties, de scheiding, trauma's die met je werden gedeeld.

‘Soms wel, maar het was niet gevoelsarm. We hadden ook veel tijd met elkaar. We tekenden, gingen de natuur in en zongen samen. Met mijn vader had ik een politieke klik. We praatten veel over de maatschappij. Daarin had hij aandacht voor mij.’

Dat staat buiten echt persoonlijk contact.

‘Op emotioneel vlak is mijn vader altijd vrij gesloten geweest.’

Volgens je vriendin Roos klinkt je tijd op die woonboot aan de Vecht idyllisch, maar ook heel vormend: je werd een beetje aan je lot overgelaten en moest het leven zelf uitzoeken, zegt ze.

‘Aan mijn lot overgelaten, klinkt te zwaar. Dan denk ik aan iemand die verwaarloosd is. Zo was het niet.’

Roos zegt ook dat je af en toe worstelt met het leven.

‘Dat is gewoon iets wat elk mens heeft, toch?’

Maar het gaat nu over jou. Waar gaan die worstelingen over?

‘Daar heb ik een heel boek over geschreven!’

Daarom vraag ik je ernaar.

‘Nou, ik kan soms grenzeloos zijn in het toelaten van anderen en let dan misschien te weinig op mezelf. Niet voor niets kreeg ik een burn-out toen ik 35 was. En dan is er nog mijn partnerkeuze. Daar heb ik altijd een reddende en zorgende rol in gehad. Ik had vaak het gevoel dat mijn partners meer op mij leunden dan andersom.’

Dat miste je.

‘Ja.’

En dat zie je terug in je relatie met je vader.

‘Ja, tijdens het schrijven van mijn boek kwam ik daarachter. Toen hij het boek had gelezen, ging hij ineens meer belangstelling tonen. Hij vroeg laatst ineens: hoe voel je je?’

Dat hoorde je daarvoor niet vaak?

‘Hij is erg lief op praktisch niveau. Als mijn computer kapot was, dan kwam hij gelijk langs om die te repareren. Moest ik naar Schiphol, dan bracht hij me. Ook op professioneel gebied is hij altijd erg geïnteresseerd geweest. Hij zegt misschien niet dat hij trots op me is, maar dat voel ik wel. Alleen: emotioneel gezien is hij gesloten. Toen ik nadacht over een echtscheiding en met hem daarover probeerde te praten, kreeg ik geen respons. Dat was verdrietig en een bevestiging dat we zo'n relatie kennelijk niet hebben.’

Nog even over jouw partnerkeuze: jij bent dus altijd de reddende engel.

‘Dat was natuurlijk geen bewuste keuze. Ik val denk ik ook gewoon niet op mensen die geprivilegieerd zijn opgegroeid en zich daarom misschien minder kunnen verplaatsen in anderen die het in het leven moeilijker hebben gehad. Daar komt vaak een bepaalde arrogantie uit voort die ik lastig vind. Dat leidt tot min- ➤

NIEUWE REVU ONTMOET SUNNY BERGMAN

Waar? Op een regenachtige vrijdagochtend in Café Keppler in Amsterdam-Noord.
Iets genuttigd? Twee cappuccino met koemelk voor de interviewer van dienst. Eén muntthee en een koffie verkeerd met haveremelk voor Sunny Bergman. En een cappuccino met eveneens koemelk voor de persdame van de uitgeverij van Bergman.
Verder nog iets? Over die persdame: die zat bij het interview aan tafel. ‘Dat vindt Sunny dit keer prettig,’ zei ze vooraf. Onze voorwaarde was dat ze zich niet met het gesprek moest bemoeien. Hield ze zich keurig aan.

‘Ik wilde vooral weten in hoeverre het trauma van mijn vader van generatie op generatie is doorgegeven’

‘Mijn grootvader vocht in de Eerste Wereldoorlog die Duitsland verloor. Misschien was hij verbitterd’

der empathie. Kwetsbaarheid aan de andere kant geeft ook verbinding. Mijn ex-partners tikten nooit alle zeven vinkjes aan die schrijver Joris Luyendijk in zijn boek beschreef.’

En ze deden een beroep op je zorgzaamheid.

‘Kennelijk. Door dit boek te schrijven, werd ik me ook daar bewust van. Misschien moet ik grenzen stellen aan mijn gevoel voor verantwoordelijkheid.’

In die zoektocht naar antwoorden ga je langs een winti-priesteres, een coach, iemand die aan familieopstellingen doet, een vrouw die ceremonies doet met het hallucinerende plantenkruid San Pedro, nog een coach, een hoogleraar psychiatrie, een onderzoeker, een schrijver, een fotolezer, een overlevende van de Holocaust, een psychiater, een healer die zegt contact te kunnen maken met voorouders, een pionier op het gebied van overerfbaarheid van familietrauma's, je eigen familie, zowel van je vader als van je moeder en een paar vriendinnen. Was dat allemaal nodig om aan antwoorden te komen?

‘Weet ik niet. Het was een combinatie van interesse in mijn persoonlijke verhaal en een nieuwsgierigheid naar een breder verhaal, bijvoorbeeld familieopstellingen. Al die manieren om meer zelfinzicht te krijgen, zijn big business. Was het allemaal nodig? Nee. Niet alles wat ik onderzocht was even nuttig.’

Soms voelde je je een karikatuur van jezelf, schrijf je: ‘Vrouw van middelbare leeftijd shopt rond in therapieland en schiet met hagel om tot een kern van waarheid te komen.’

‘Ik wist dat je die zin eruit zou pikken.’

Er schuilt ongemak in.

‘Daarom schreef ik het ook zo op. Soms keek ik naar mezelf met het idee: waar ben ik mee bezig? Af en toe voelde ik me behoorlijk door de wasstraat gehaald. Ik sprak óók met mensen die vooral hun eigen praatje op mij afvuurden, maar niet voor me openstonden. Die industrie die gericht is op kwetsbare zielen, dat voel je.’

En, wat is nou de uitkomst van je zoektocht?

‘Dat het verleden doorwerkt in het heden. Ik zie het bij mezelf. Een van de dingen die mij nieuwe inzichten bracht, was het moment waarop ik met mijn vader een voorouderritueel

ging doen. Mijn vader zei: “Ik weet niet wat liefde voor mijn ouders is.” Hij wilde hen ook niet bedanken voor zijn bestaan. Toen ik geboren werd, realiseerde mijn vader zich juist hoe onmenselijk het is om een baby links te laten liggen, zoals hem overkwam. Toen hij dat zei, besepte ik dat ik als klein kind onbewust dat verdriet van mijn vader heb gevoeld. Als gevolg ervan ging ik me verantwoordelijk voelen. Voor hem en later voor de partners die ik koos. Ik moest het verdriet oplossen.’

In de zes jaar dat je aan het boek werkte, ben je gescheiden van je partner. De magie was weg en jullie zaten vastgeroest in patronen. Was dat het gevolg van de zoektocht die je maakte?

‘Ik hikte er al heel lang tegenaan, maar dat heeft het wel versneld, ja. Tijdens de laatste vakantie die we als gezin hadden, gingen we naar Duitsland. Daar aan het graf van mijn grootvader realiseerde ik me echt dat ik moest scheiden. De rek was eruit.’

Volgens je vriendin Isa leerde je door je zoektocht ook om bepaalde gebeurtenissen niet te zien met de bril van nu, maar naar de omstandigheden van toen.

‘Isa is Joods. Een groot deel van haar familie is vermoord tijdens de Holocaust. Toch was ze telkens vrij mild naar mijn grootvader. Ze zei dingen als: “Je weet niet hoe het is om onder een dictatuur te leven en hoe je dan zelf op ontwikkelingen zou reageren.” Dat vond ik mooi en leerzaam. Op die manier probeerde ik ook na te denken over mijn opa. Maar hij was al vrij vroeg lid van de NSDAP. Misschien al voordat je toentertijd het gevoel kreeg dat je lid móést zijn. Kennelijk koos hij er bewust voor die nationaal-socialistische gedachte te volgen.’

Kun je daar nu begrip voor hebben?

‘Er is altijd een reden voor dergelijke keuzes: armoede, werkloosheid, je afgewezen voelen. Mijn grootvader vocht in de Eerste Wereldoorlog die Duitsland verloor. Misschien was hij verbitterd.’

Door het schrijven van dit boek wilde je ook dichter bij je grootvader komen. Is dat gelukt?

‘Dat vond ik best moeilijk. Tijdens mijn zoektocht zeiden een paar mensen dat ik hem moest vergeven. Ik heb erover nagedacht of dat aan mij is. Hij bleek burgemeester van een stadje in Noordrijn-Westfalen. Onder zijn bewind zijn mensen naar de kampen gevoerd. En tijdens de

Kristallnacht is de synagoge in dat stadje in brand gestoken. De lokale brandweer deed toen niks om de synagoge te redden, maar beschermde wel het gemeentehuis. Heel verschrikkelijk allemaal.’

Heb je nu toch meer empathie voor hem gekregen?

‘Niet echt, daarvoor kwam ik te weinig persoonlijke dingen over mijn grootvader te weten. Het was vrij moeilijk om al die archiefstukken te lezen, ook omdat mijn Duits slecht is. Ik probeerde het wel, en ik heb ook informatie over hem gevonden, maar het is niet wat ik het allerleukst vind. Het is gewoon monnikenwerk. Soms bedacht ik me dat ik bijvoorbeeld een hoofdstuk moest schrijven waarbij ik kinderen van foute ouders zou moeten interviewen. Dat voelde als huiswerk en daar had ik minder zin in. Wat er bij mij uitkwam was een persoonlijkere, kwetsbare manier van schrijven. Dat bracht me meer plezier.’

Wat doe je er vervolgens mee?

‘Dat kan ik nu niet zeggen. Het proces is nog gaande. Maar ga je je verdiepen, dan kun je patronen ontdekken die misschien niet altijd goed voor je zijn. Dat is de eerste stap naar verandering.’

Kun je je onttrekken aan het verleden?

‘Dat is wel veel werk, denk ik. Je moet een bepaalde mate van discipline hebben om jezelf daarin te trainen, door meditatie bijvoorbeeld, maar ook door verschillende therapieën. Dat boek en die hele zoektocht heb ik nu als bagage. Daarmee ga ik onderzoeken hoe ik verder moet.’ ✖